

Els Camins del Bisbe i Abat Oliba, GR 151, variant 1 (etapa 1)

DE RUPIT AL COLL DE BRACONS

Caminant pel Cabrerès

El Cabrerès, sovint mal anomenat *Collsacabra*, de forma incorrecta, emergeix des del sud de la plana osonenca, des de Roda de Ter, per a endinsar-se fins a terres gironines, a cavall de les comarques d'Osona, La Selva i La Garrotxa. I abans de continuar, potser primer cal aclarir el motiu d'aquest 'mal nom' i explicar perquè hem d'identificar aquesta sub-comarca del nostre país amb el topònim correcte de Cabrerès.

El topònim *Collsacabra* és un punt de passada situat al sud de la serra de Cabrera, en concret sota els cingles del Pla d'Aiats, prop del Coll del Bac. En aquesta zona, el *Coll de Cabra* actual, hi trobem el mas de Comajoan i l'ermita de Sant Gil, així com la casa del Bac de Collsacabra, al mateix Coll del Bac i tocant la carretera que uneix Vic i Olot (C-153).

Una mica d'història...

El nom de *Cabrerès* prové dels dominis dels vescomtes de Cabrera, el llinatge dels quals va donar nom a aquestes terres. El vescomtat de Cabrera fou una jurisdicció feudal del Principat de Catalunya que s'estenia per una bona part de l'actual comarca de la Selva, l'Alt Maresme, l'extrem est del Vallès Oriental i Osona. El vescomtat de Bas passà als Cabrera per herència l'any 1335, i comprenia la Vall d'en Bas i Riudaura, a la Garrotxa. Dit d'una altra manera, el vescomtat de Cabrera s'estenia per les conques del Ter (la plana de Vic al nord de Tona, *Collsacabra*, Guillerries i zona marginal de la Selva fins a Anglès), de la Tordera (amb el Montseny i la zona de marina entre Arenys i Blanes) i del Fluvià (plana d'En Bas).

Documentalment, el primer senyor feudal de Cabrera és Gausfred de Cabrera, l'any 1002. El seu fill Guerau I de Cabrera es va casar amb Ermessenda de Montsoriu, filla del vescomte de Girona Amat de Montsoriu, de forma que el vescomtat de Girona passava a vincular-se al llinatge dels Cabrera. A partir d'aquest moment aquest vescomte es titulà de Cabrera, i alguna vegada, vescomte de Montsoriu.

Al 1365 (essent senyor Bernat II de Cabrera) foren confiscats els béns de la casa de Cabrera. La devolució del 1373 es limità a l'estrictes vescomtat de Cabrera, i la del 1381, al vescomtat de Bas: el comtat d'Osona i la ciutat de Vic no tornaren als Cabrera, malgrat una donació nominal d'Alfons IV. Hostalric era el centre administratiu del vescomtat estricte, Castelló d'En Bas ho era del de Bas, i Vic, del comtat d'Osona. La casa dels Cabrera es desvinculà del vescomtat del mateix nom quan aquest títol, en passar a mans de família política (els Enríquez, s. XVI), va ser venut als Montcada.

El títol seguí vigent, heretat primer amb la baronia d'Aitona i després amb el ducat de Medinaceli, fins la dissolució de les senyories durant el segle XIX. A partir d'aleshores, consta només com a simple títol nobiliari, sense drets ni possessions.

El terme jurisdiccional del castell de Cabrera, a Osona, que comprenia les parròquies de Santa Maria de Corcó, Sant Martí Sescorts, Roda de Ter, Sant Llorenç Dosmunts i Sant Julià de Cabrera i encloïa el castell de Barrés, prop de l'Esquirol; era el nucli patrimonial del vescomtat de Cabrera. Posteriorment hom inclogué dins la denominació de *Cabrerès* els termes de Tavertet, Sant Bartomeu Sesgorgues, Pruit, Rupit, Sant Joan de Fàbregues i, per extensió, fora de la demarcació geogràfica, Susqueda i Sant Martí Sacalm o de Cantallops, que mai no formaren part dels dominis dels Cabrera. Més recentment, el nom topogràfic de *Collsacabra* s'ha estès a tota la regió. Aquesta identificació ha fet, igualment, que, en limitar geogràficament Collsacabra a l'altiplà, situat a l'est del massís de Cabrera i del pla d'Aiats, sovint, el Cabrerès històric hagi restat exclòs del territori així anomenat.

Dominis del vescomtat de Cabrera. El Cabrerès, ressaltat.

El marc físic

El Cabrerès s'estén en una superfície d'uns 140 km², amb una altitud situada entre 900 i 1.300 m. Pels sectors oest i sud enllaça suaument amb els relleus de la Plana de Vic (Torelló i Manlleu), mentre que pel nord resta tallat per l'abrupte escarpament de falla de la vall d'en Bas, i per l'est i sud, per una immensa cinglera (cingles de Tavertet, el Far, Falgars) que el separa del veí massís de les Guilleries, al sud, i de la plana d'Hostoles, a l'est. Geològicament, el Cabrerès es constituït per materials sedimentaris, gresos i margues principalment, entre els quals es destaquen els eocènics (entre 55 i 33 milions d'anys abans de l'era actual).

El relleu és molt pla, amb nombrosos petits turons coronats de gresos i amb presència de formes tabulars, obra de l'erosió fluvial, al límit amb la Plana de Vic (serrats d'Aiats, 1.289 m; Cabrera, 1.307 m; Caselles, 1.143 m). La màxima altitud del Collsacabra es troba a la serra de Cabrera (1307 m) que, juntament amb l'altiplà d'Aiats i les muntanyes del Montcau i el Puig d'en Bach, dibuixa un perfil característic fàcilment identificable des de la plana osonenca. Hidrogràficament, constitueix la partió d'aigües entre el Ter i el Fluvià.

El Cabrerès, ennuvolat (fons: 3cat24.cat). Amb la serra de Cabrera, al fons.

Les temperatures hi són suaus durant tot l'any (mitjana de 3°C al gener i de 17°C al juliol), i la pluviositat, elevada (uns 1.000 mm anuals, amb un màxim estiuenc i un mínim hivernal). Les precipitacions nivoses hi són freqüents i irregulars, amb període d'innivació molt breu. El perill de glaçades s'estén del novembre al març.

Les condicions climàtiques, marcades per una temperatura suau i una pluviometria abundant, permeten el desenvolupament de comunitats vegetals pròpies de la muntanya mitjana humida. Destaquen els boscos de caducifolis, propis de les terres centreeuropees. Les fagedes, sota nombroses formes (fageda amb boix, fageda amb joliu o fageda amb el·lèbor verd), als indrets obacs, i la roureda de roure martinenc amb boix als solells i terrenys plans. L'alzinar muntanyenc recobreix els indrets assolellats com els talussos de peu de cingle, convertint-se així en l'única penetració de vegetació eminentment mediterrània dins d'un paisatge clarament centreeuropeu. Igualment, a les fondalades més humides és habitual trobar altres espècies arbòries com el freixe de fulla gran, l'auró o l'avellaner, entre d'altres.

El poblament faunístic és una mostra molt representativa i diversa de la fauna centreeuropea lligada a formacions vegetals de fulla caduca. Pel que fa a la fauna ornitològica es poden destacar espècies com l'aligot vesper, la mallerenga d'aigua o el pica-soques blau. La recent expansió del voltor per les serralades del pre-pirineu català ha arribat al Cabrerès. Actualment es poden veure exemplars d'aquesta espècie de forma normal als cingles de Tavertet i a Cabrera, el Far i el Puisacalm. El voltor, però, encara no s'ha instal·lat a la comarca com a nidificant, tot i que hi és present tot l'any. El gamarús és el rapinyaire nocturn més abundant dels nostres boscos i és present de forma comú a tots els boscos del Callsacabra, les Guilleries i el Montseny. En aquests boscos no és difícil trobar-se el porc senglar, l'esquirol, el teixó, la guineu o la geneta. De dia, es pot sentir cantar el pinçà o la cadenera. En dies d'humitat o pluja, podem veure salamandres i gripaus pels camins.

La major part d'aquest sector està protegit, formant part dels Espais d'Interès Natural "Collsacabra, Serres de Milany – Santa Magdalena" i "Puigsacalm – Bellmunt" i també del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa.

El marc humà

Al Cabrerès hi són nombroses les restes prehistòriques i es caracteritza per la convivència de l'hàbitat agrupat i el dispers (molt bona part del qual és aquest darrer). La població no ha estat mai gaire densa, i actualment s'accentua ràpidament la tendència al despoblament, que afecta sobretot les masies aïllades. Els principals nuclis de població actuals són Rupit, Tavertet i l'Esquirol. Rupit va ser, des de l'edat mitjana, la població més important del Cabrerès gràcies al pes que hi tingueren els *peraires*¹. Amb la decadència de les activitats manufactureres tradicionals, Rupit va perdre pes específic, mentre que des del segle XVII, l'Esquirol, al camí ral de Vic a Olot, es configura com a únic nucli de poblament de certa importància a la contrada.

L'economia s'ha basat tradicionalment en la ramaderia (boví i oví), que aprofitava les pastures naturals i practicava la transhumància a l'hivern. L'agricultura es basa en el conreu de cereals d'hivern (blat, civada, sègol), alfals, patates i blat de moro. L'explotació forestal hi ha estat una activitat tradicional secundària. Hi ha una petita activitat tèxtil a l'Esquirol. Des dels anys seixanta s'hi ha desenvolupat l'estiueig (Rupit i Tavertet) i el turisme rural.

Un element cultural distintiu del Collsacabra és l'antic camí ral de Vic a Olot, recuperat recentment en alguns trams, que travessa i permet conèixer tant el paisatge del Cabrerès (serres, rieres, vegetació centreeuropea, balnes i coves) com les seves construccions medievals i dels segles XVII i XVIII (hostals, masos, ermites, ponts i molins). Més apartats del camí ral queden dos pols d'atracció turística coneguts: Rupit, joia de l'arquitectura urbana rural, i Tavertet, mirador privilegiat del pantà de Sau.

Una postal típica de l'activitat pagesa i ramadera al Cabrerès.

Club Muntanyenc Mollet
Secció de Senders
7 d'abril de 2013

¹ Els *peraires* són les persones que treballen la llana.